

Zbigniew Janczewski

"Ewolucja doktryny oraz dyscypliny dotyczącej przeszkody różności religii w kanonicznym porządku prawnym", Ginter Dzierżon, Warszawa 2008 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 52/1-2, 378-380

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

okazać się przydatną zwłaszcza formatorom i przełożonym instytutów zakonnych w rozstrzygnięciu niektórych kwestii związanych z ubóstwem zakonnym, chociażby ze względu na obszernie omówienie przez autora wielu zagadnień dotyczących tej kwestii w kontekście ostatnich przemian społeczno-kulturalnych w Polsce.

Bożena Szewczul

Ginter Dzierżon, *Ewolucja doktryny oraz dyscypliny dotyczących przeszkody różności religii w kanonicznym porządku prawnym*, Warszawa 2008, ss. 403.

Jedną z przeszkód do zawarcia małżeństwa w Kościele katolickim, ujętą w normę prawną w Kodeksie prawa kanonicznego jest przeszkoda różności religii. Zgodnie z kan. 1086 par. 1 nie mogą zawrzeć ważnego małżeństwa osoby, z których jedna została ochrzczona w Kościele katolickim, lub została do niego przyjęta i nie odłączyła się od niego formalnym aktem, a druga jest nieochrzczona. Kwestia małżeństw katolików, z wyznawcami innych religii niechrześcijańskich, stanowiła poważny problem już od początku dziejów Kościoła. Kościół bowiem jest świadomy, iż tego rodzaju związki niosą ze sobą poważne zagrożenia dla wiary i harmonii życia małżonków. Małżeństwa o których mowa, nie były nigdy bezwzględnie zabronione, z drugiej jednak strony prawodawstwo podlegało ciągłej ewolucji pod wpływem rozwoju doktryny.

Problemem rozwoju doktryny i idącej za nią dyscypliny kanonicznej dotyczącej przeszkody różności religii, zajął się w swojej monografii ks. Ginter Dzierżon. Jest on profesorem na Wydziale Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, kierownikiem Katedry Norm Ogólnych. Monografia składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia, wykazu ważniejszych skrótów, bibliografii oraz streszczenia i spisu treści w języku włoskim. Liczy czterysta trzy strony druku.

W rozdziale pierwszym autor ukazuje kształtowanie się doktryny i dyscypliny w przedmiocie omawianej przeszkody w pierwszym tysiącleciu chrześcijaństwa. W omawianym okresie ograniczenie zawierania tego rodzaju małżeństw nie posiadało jeszcze charakteru przeszkody w dzisiejszym tego słowa znaczeniu. Problem został jednak zauważony już na kartach Pisma św. Nowego Testamentu, a także w dziełach Ojców Kościoła. Pierwsze jego regulacje prawne znajdują się w uchwałach soborów i synodów wczesnochrześcijańskich. Autor stawia tezę, że regulacje te nie posiadały charakteru ustaw unieważniających. Nie rozróżniano bowiem wtedy jeszcze pomiędzy dwoma kategoriami przeszkód – różności religii (małżeństwo

katolika z chrześcijaninem należącym do innej wspólnoty kościelnej) i odmiennego wyznania, czyli różnej wiary (małżeństwo katolika z nieochrzczonym).

Kolejny z rozdziałów odnosi się do czasów od Dekretu Gracjana do promulgacji Kodeksu prawa kanonicznego z 1917 r. Należy zauważyć, że w średniowieczu interesująca nas tematyka stała się przedmiotem studiów wielu autorów, zarówno teologów, jak i kanonistów. Generalnie przeciwstawiali się oni zawieraniu małżeństw mieszanych. Ich opinie wpłynęły na wykrystalizowanie się doktryny Kościoła w przedmiocie różności religii. Poważny wpływ na nią mieli także autorzy piszący po Soborze Trydenckim (1545-1563). Od XVII wieku również dykasterie Kurii Rzymskiej podejmowały decyzje odnoszące się do tego rodzaju małżeństw. Należy zauważyć, iż jako pierwsi w kategoriach przeszkody zrywającej, ujęli interesujące nas ograniczenie Piotr Lombard i Bernard z Pawii, natomiast rozróżnienia przeszkód różności religii i odmiennego wyznania dokonał Hugoccio z Pizy. Przeszkoda *disparitatis cultus* obowiązywała w Kościele od XII wieku na mocy zwyczaju prawnego. Autor książki podkreśla, że do wykrystalizowania się dyscypliny kanonicznej w omawianej materii, przyczyniły się w głównej mierze dykasterie Kurii Rzymskiej.

Rozdział trzeci nosi tytuł „Przeszkoda różności religii w Kodeksie Pio-Benedyktynskim z 1917 r.” Autor analizuje w nim normy prawne, zawarte przede wszystkim w kanonach 1070 i 1071 oraz późniejsze prawodawstwo Stolicy Apostolskiej dotyczące teźże przeszkody. Wraz z omawianym Kodeksem przeszkoda zaczęła obowiązywać w całym Kościele już na mocy ustawy, a nie prawa zwyczajowego. Nie dotyczyła jednak małżeństw akatolików ochrzczonych z nieochrzczonymi, przez co prawodawca chciał uniknąć nieważności licznych związków zawieranych przez te kategorie osób. Rozwiązania dyscyplinarne zawarte w Kodeksie z 1917 r. były zdaniem autora monografii, wyrazem troski Kościoła o zbawienie zarówno strony katolickiej, jak i niekatolickiej zawierającej małżeństwo.

Czwarty rozdział książki skupia swoją uwagę na kwestii reformy instytucji małżeństw mieszanych, która dokonała się pod wpływem nauczania Soboru Watykańskiego II (1962-1965). Prezentuje więc dyspozycje zawarte w uchwałach soborowych, dokumentach posoborowych (w tym w niezwykle ważnym motu proprio papieża Pawła VI *Matrimonia mixta* z 1970 r.), Synodu Biskupów z 1967 r. oraz stanowiska wypracowane przez papieską Komisję do spraw Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego. W omawianym okresie nastąpiło poważne przesunięcie punktu ciężkości w obszarze warunków stawianych stronom chcącym zawrzeć małżeństwo. W prawodawstwie przedsoborowym duży udział w złożeniu tzw. rękojmi miała strona akatolicka, teraz zaś cały ciężar odpowiedzialności za zachowanie wiary katolickiej i wychowanie w niej wspólnego potomstwa spadł na stronę katolicką.

Należy podkreślić, że uchwały Vaticanum II wywarły decydujący wpływ na kształt dzisiejszego ustawodawstwa dotyczącego przeszkody różności religii.

Ostatni z rozdziałów recenzowanej książki został poświęcony dyscyplinie zawartej w aktualnie obowiązującym Kodeksie prawa kanonicznego z 1983 r., a także analizie decyzji Papieskiej Komisji do Spraw Interpretacji Tekstów Prawnych z 2006 r. W kanonach tego Kodeksu, jak zauważa autor monografii, nie znajdujemy już poważniejszych zmian. Treść zawarta w normach jest bowiem owocem wysiłku Kościoła podjętego wcześniej, w okresie posoborowym, zmierzającego do dostosowania przepisów odnoszących się do małżeństw mieszanych do aktualnej rzeczywistości w której żyje współczesny człowiek.

Kończąc swoją publikację, w konkluzji, autor stwierdza, że funkcjonujące w kanonicznym systemie prawa małżeńskiego dyspozycje dotyczące przeszkody różności religii, charakteryzują się dużą równowagą. Prawodawca kościelny dąży bowiem do zharmonizowania wymogów wypływających z prawa Bożego z podstawowymi prawami człowieka, do których należy prawo do zawarcia małżeństwa i wolności religijnej. Rozwiązania odnoszące się do przeszkody *disparitatis cultus* w ciągu wieków były poważnie modyfikowane, ale modyfikacje te nie dotyczyły imperatywów wypływających z prawa Bożego. Funkcjonujące dzisiaj w Kościele katolickim rozwiązania prawne nie naruszają godności strony nieochrzczonej. Autor stawia także cenny postulat, aby w epoce dialogu międzyreligijnego, obowiązujące regulacje kanoniczne były bardziej do niego dostosowane. Szczególnym przedmiotem tego dialogu powinny się stać kwestie dotyczące współdziałania ministra akatolickiego w zawieraniu małżeństwa, oraz troski pastoralnej o małżonków wyznających różne religie i ich rodzinę.

Przy pisaniu powyższej monografii wykorzystano bogate źródła o charakterze kanonistycznym i teologicznym, a także obfitą literaturę, wprost i pośrednio dotyczącą omawianych kwestii.

Należy podkreślić, że jest to pierwsza tego rodzaju monografia, ukazująca kompleksowo i syntetycznie ewolucję zarówno doktryny Kościoła, jak i dyscypliny kanonicznej w zakresie przeszkody różności religii. Autor dokonał w niej dogłębnej analizy dokumentów, przedstawił poglądy różnych autorów, piszących o interesującej nas kwestii od początków Kościoła do czasów współczesnych. Postawił również kilka własnych tez naukowych, popartych analizami tekstów, oraz postulaty mogące ukierunkować dalszy rozwój prawodawstwa w omawianej dziedzinie.

Odbiorcami książki staną się zapewne specjaliści prawa kanonicznego, zainteresowani omawianą tematyką z racji swoich badań naukowych, pracy w kuriach diecezjalnych i sądach kościelnych, a także studenci i inne osoby, które interesuje problem małżeństw zawieranych przez katolików z osobami nieochrzczoneymi.

ks. Zbigniew Janczewski